

Александар Милосављевић

ПРЕД ЗИДОМ

На чему би се могла заснивати будућа
културна политика Србије?

У каквом амбијенту тренутно функционише наш театар и
колико тај тренутак траје?

Одговори на ова питања све су болнији што дубље тонемо
у економску кризу, што још више замагљује поглед на овдашњи
културни, а самим тим и позоришни живот. Но, док трагамо за
одговорима, постаје све евидентније да ће нека од овдашњих
позоришта престати да постоје, док ће друга до те мере променити
карактер, мисију и смисао свог постојања да ће у потпуности
бити сведена на елементе индустрије забаве.

Основни предуслов за ма какву дискусију везану за помену
ту тему смештен је у сфери пројектовања културне политике
ове државе. А да би она била дефинисана, неопходно је утврдити
њене циљеве и одредити стратегију за њену реализацију.

Све чешће чујемо да ће један од стожерних елемената
будуће културне политике бити дефинисан потребом Државе да
сачува националну културну баштину. То је у реду, но постоји
ли при том свест да једног од угаоних каменова енглеске књижевне
традиције, Шекспира, не би било без глумаца као што су
Лоренс Оливије, Дерек Џејкоби и Кенет Брана, баш као и редитеља
попут Питера Брука? Да Молијер не би данас значао за француску
културу онолико колико значи – дакле не би заузимао статус
вазда актуелног класика – да Француска не субвенциониса
”Комеди Франсез”, да немачка култура не би била једна

од најутицајнијих у Европи да је за основни приоритет своје културне политике прогласила, рецимо, очување традиције поезије минезенгера?

Тачније, нећемо имати много користи од мудрог и ванвременог Стерије или од Нушићевих вазда тачних анализа овдашњег менталитета ако Држава одустане од исказивања конкретне бриге за одржање озбиљних репертоарских театара, ако престане да субвенционише позоришна трагања, ако је више не буде занимало и оно што се на плану драме, опере и балета, као и театра уопште, дешава у савременом театру изван наших граница, дакле све што нама овде и сада може да послужи као успостављање могућих референтних тачака за одмеравање позиција vlastите националне културе.

Џаба нам уникатни примери фреско сликарства, јединствени у контексту светске културне баштине, ако нема ко да одвоји новац за одржавање манастира, па и путева који до њих воде. Узалудна су и (евентуална) финансијска улагања у заштиту културних споменика, ако ће једини тумачи фресака и водичи кроз манастирске цркве и убудуће бити полуписмени калуђери, а не едуковани историчари уметности и кустоси који су у стању да контекстуализују уметничке и религијске особености онога о чему говоре.

Оно што с разлогом проглашавамо за културну баштину није, дакле, једном за свагда дато у непромењеном, недодирљивом облику, нити може да егзистира независно од система сложених интеракција које се непрестано, увек изнова, успостављају између прошлости и садашњости.

У овом контексту постаје очигледно да тврдња како овдашња културна политика *йонајуре* треба да буде усмерена ка очувању културног наслеђа, поглавито националног, добија обресе дневнополитичке мантре, бесмислице, која би то и била – дакле, само бесмислица, те би као таква припадала сфери пуких теоријских расправа – да није конзистентно, систематично праћена кадровским променама на челу неких од изузетно важних овдашњих инсистуција културе и изјавама нових руководилаца.

Тако доспевамо до проблема везаног за кадровску политику Државе у сфери културе, до кадровања на којем Држава темељи своју будућу културну политику.

На страну што се поменуते смене углавном догађају противно Закону о култури, што дакле нису утемељене у једино релевантној области – досадашњем (евентуално) рђавом начину

функционисања дотичних институција. Проблем је, међутим, понајпре у профилу (квалитету) већине кадрова који сада преузимају институције.

Ако су досадашњи кадрови били израз рђавог потеза претходних власти – у реду, ваља их сменити, разуме се бољим, спремнијим, способнијим, вреднијим, одговорнијим.

Но смемо ли себи дозволити луксуз да се коцкамо с важним институцијама чији руководиоци постају неафирмисани уметници (неостварени у свим претходним режимима), тзв. интелектуалци ”општег смера”, нестручне особе које нису у стању да јавности објасне ни шта им је намера да мењају, нити шта до сада није ваљало, а ни чиме ће се убудуће бавити институције чији су руководиоци постали?

Занимљиво би било начинити попис свих смењених, или списак с радним биографијама недавно именованих, те установити чиме је не мали број новименованих заслужио да се нађе на местима на која су постављени.

У једној од недавних бурних полемика везаних за постављење (за сада тек у покушају) новог директора овдашњег театра, неко рече: дајмо човеку шансу!

Шансе, дабоме, треба увек пружати, али онима који су их заслужили досадашњим каријерама или ма каквим наговештајем да су спремни, способни, одговорни и образовани за преузимање функције.

Ако ничег од овога нема, давање шансе добија димензију хазарда и неодговорног поигравања с институцијама. Зар нисмо утврдили да су управо оне, па и кад је реч о култури, једна од темељних цивилизацијских тековина, потенцијални гарант очувања културне традиције, али и простор у којем треба да настају дела која тек имају постати део баштине?

Да ли је неко израчунао колико је у минулим епохама било потребно времена за санацију последица макар и само једногодишње девастације неке од наших институција културе, а посебно с обзиром на одсуство осмишљеног плана и програма културне политике.

* * *

На каквим законима ће почитати културна политика Србије?

Ако ће основу чинити постојећи Закон о култури с пратећим подзаконским актима, те важећа Уредба о коефицијентима

у институцијама културе (примењена иако је у супротности с Уставом и Законом о раду), онда се нашој култури не пише добро. А све наведено је написано, предложено и усвојено у периоду претходних власти, тако да ова садашња увелико пропушта прилику да исправи евидентне грешке претходника.

Поред Закона о култури, наши културни посленици су суочени и с другом, ништа ваљанијом законском регулативом. Најсрамнији пример је Закон о јавним набавкама. Не чуди што су скупштински посланици, упркос разумним објашњењима, гласали за овај закон, јер зашто би се они морали разумети у свакодневни живот институција културе и процес настанка уметничког дела.

Не изненађује ни што су га актуелни министри препоручили Скупштини на усвајање, будући да свако од њих има свој ресор и своје проблеме које ваља промптно решавати. Уосталом, и њихови претходници су по истом систему потписивали сличне небулозе и прослеђивали их Скупштини. Фрапира, мађутим, што на ову квази-законску папазјанију није реаговало ресорно Министарство.

Нигде у свету се још није родила тако генијална идеја да уметници од којих се, рецимо, очекује да створе позоришну представу буду ангажовани по систему тендера, те да ангажман добије онај међу њима који има бољу понуду, тј. затражи нижи хонорар! Треба ли тако убудуће бирати и савремене драмске писце? Да ли би се, да су живи, на тендере јављали и Нушић, Стерија, Бора Станковић, Јован Христић...? Да ли ће о квалитету понуђеног репертоара одлучивати висина хонорара или квалитет уметничког дела?

Да би избегао оптужбу да припада театру апсурда, што је био прекор претходницима, садашњи законодавац је предвидео поступак нагодбе, што ће омогућити избегавање јавног позива уметницима, али ће драматично успорити систем рада.

Основна битка досадашњих руководиоца наших позоришта – ако, наравно, не рачунамо непрестану борбу за квалитет репертоара и сукобе са синдикалним рецидивима самоуправљања – била је усмерена у два правца. Прво, како правити представе упркос кашњењу доставе планираних (и одобрених) финансијских средстава за продукцију. Друго, како изаћи на крај с финансијским инспекцијама које не схватају да позоришне управе *не моју* да бирају редитеље и друге ауторе преко тендера. (Нареченим инспекцијама често као аргумент није служило ни

мишљење Министарства финансија, којим је релативизирана глупост Закона, јер мишљење је – мишљење, па и кад је министрово, а Закон је – закон, чак и када је бесмислен и практично непримењив.)

Остаје нам да видимо како ће се с поменутиим проблемима суочити нови руководиоци, међу којима је не мали број оних за које је тајна начин функционисања институција на чијем су челу.

Онима којима (још) није јасно како изгледају смернице садашње и будуће културне политике, недвоснислено јасан одговор ће понудити Комисија за доделу националних признања у култури, такозваних националних пензија. Уместо да богато награђује проверене ствараоце иза чијег рада стоје конкретни резултати везани за област културе и уметничког стваралаштва, те малобројне иностране прегаоце који вредно раде на промовисању српске културне и уметничке баштине на међународном плану, или да обезбеди средства за достојанствену промоцију савременог домаћег стваралаштва у иностранству, Србија – част изузецима – додељује обесмишљене националне пензије ветеранима естраде и уметницима за које ни овдашњи представници њихових бранши нису чули.

Има ли прецизније поруке коју Држава шаље младима, онима од којих бисмо могли да очекујемо да се у будућности баве културом и уметношћу?

* * *

Разуме се, проблема у овдашњем културном животу има још безброј, а наведени примери само су врх леденог брега. У том контексту неспремност власти – садашњих, најновијих, али и многих претходних – да започну дуготрајан, сложен и мукотрпан процес стварања адекватног друштвеног, политичког, економског и законодавног амбијента који ће једног дана довести до обнове (рехабилитације) услова у којима ћемо опет имати колико-толико нормалну културу и уметност, ваља тумачити не само као израз недовољне стручности, одсуства храбрости и целовитог увида у проблематику, него и као одраз непостојања свести о значају културе за развој друштвене свести, за сваковрсни бољитак друштва, па и онај који припада сфери економије.

Култура је овде, наиме, одавно маргинализована. Лаичком свешћу и нестручношћу она је сведена на потрошњу, луксуз, на занимацију малобројних који, и као ствараоци и као конзументи, не представљају релевантно бирачко тело. Култура је, дакле,

постала небитна. Свакако мање важна од естраде и других видова забаве. Култура је препозната као досадна. Зато су њоме многи престали да се баве и прешли у сферу политике или естраде, или у сферу у којој се политика и естрада спајају и преплићу. Зато је и буџет намењен култури срамотно мали – безначајан и са становишта оних који тај новац треба да користе, али и оних који та средства издвајају („опредељују”, како се то данас каже).

До које мере се сви актери овдашње политичке сцене, без обзира на разлике у политичким ставовима (јер идеолошких одавно нема), у овоме слажу, сведочи и чињеница да у прошлој предизборној кампањи ни једна странка није саопштила свој програм за област културе.